

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 20. СЕПТЕМБАР 1930.

БРОЈ 38

Садржај:

Novčarstvo Sarajeva:

Srpska centralna privredna banka d. d. — Sarajevo

Amerikansko-srpska banka d. d. — Sarajevo

Trgovačka i kreditna banka d. d. — Sarajevo

„Sava” opće osiguravajuće dioničarsko društvo — Zagreb

Smith i Meynier, tvornica papira — Sušak

NOVČARSTVO SARAJEVA.

Ujedinjenju i oslobođenju Sarajevo je doprinelo velike žrtve. Podjelom na banovine administrativno nešto dobija. Ali upogled privredne djelatnosti ni banovina nije više mogla da zadrži prirodni proces koncentracije privrednog života, koji je počeo svršetkom svjetskog rata. Ni u kojoj grani privredne djelatnosti Sarajevo nije popustilo koliko u novčarstvu. Dok svoju ulogu u industriji još nekako zadržava, upogled novčarstva gubi poziciju za pozicijom.

Do pred rat upogled novčanih zavoda Bosna i Hercegovina bile su jedno zasebno telo. Novčani zavodi iz ostalih krajeva Monarhije nisu u Bosni podržavali vlastite filijale nego su, u koliko su pokazivali interes za taj kraj, osnivali vlastite afilijacije. Jedina Ljubljanska kreditna banka imala je i prije rata filijalu u Sarajevu. Nu njeno značenje, obzirom na ulogu Ljubljanske u novčarstvu bivše Monarhije, nije bilo znatno. Ostali novčani zavodi iz drugih naših krajeva Dunavske monarhije nisu imali užeg kontakta sa novčarstvom Bosne.

Između Austrije i Mađarske, bolje između Beča i Pešte postojala je jaka ljubomora upogled Bosne. Ako je jedna austrijska banka osnivala u Bosni afilijaciju, slijedila je odmah i jedna mađarska. Pred rat bilo je u Bosni nekoliko novčanih zavoda sa jakim zaleđem u Beču i Pešti. To je u prvom redu Privilegovana zemaljska banka za Bosnu i Hercegovinu iza koje je stajao Wiener Bankverein. Tu opet Agrarna i komercijalna banka iza koje je bila Pesti Ungarische Kommerzbank. Tu Bosanska banka iza koje je bio Bodencredit. A tik pred rat i Niederösterreichische Eskomptegesellschaft osnovalo je svoju afilijaciju, Bosansku industrijsku i trgovačku banku.

Sve te banke imale su u Sarajevu svoju centralu. Pored njih radili su i neki domaći zavodi nu strogo podjeljeni na srpske, hrvatske i muslimanske. Naravno da je time njihova pozicija bila još i slabija i nisu igrali jednu važnu ulogu u novčarstvu Bosne.

Poslije rata u novčarstvu Sarajeva nastala je znatna dekadencija ali više u moralnom a manje u ekonomskom smislu. Jedan za drugim do sada bar nominalno samostalni zavodi morali su napustiti svoju nezavisnost i pretvoriti se u filijale novčanih zavoda drugih naših krajeva. Bosanska banka i Agrarno-komercijalna banka nakon što su prenijele svoje centrale u Beograd, ušle su u Jugoslovensku udruženu banku. U Sarajevu je ostala filijala. Hrvatska centralna banka i Muslimanska centralna banka pošto su se fuzionirale u jedan zavod bile su preuzete po Prvoj hrvatskoj štedionici. Bosanska industrijska banka prenela je svoju centralu u Zagreb.

Zemaljska banka za Bosnu i Hercegovinu spasava prestiž Sarajeva.

SRPSKA CENTRALNA PRIVREDNA BANKA D. D. SARAJEVO

Srpska centralna privredna banka bila je koncentracijona tačka srpskog novčarstva Bosne. Slične hrvatske i muslimanske novčane ustanove nisu se mogle održati. Brzo su došle pod uticaj novčanih zavoda van Bosne i na koncu svršile su kao filijale. Prve hrvatske štedionice. Kod Srpske centralne privredne banke koncentracija je bila zasnovana na mnogo široj bazi nego što kod hrvatskih i muslimanskih ustanova. Uslijed toga ona je dala i jednu jaču instituciju, koja nije morala da polegne kod prve veće poteškoće. A samo je puki slučaj što iz Srpske centralne privredne banke nije nastao jedan organizam, koji bi bio znatno zastupan i u krajevima van Bosne.

Poslije Srpske banke u Zagrebu dotično njene afilijacije Jadransko podunavske banke u Beogradu, Srpska centralna privredna banka najveći je srpski novčani zavod naše države. Prema tome o njegovom razvitku i značenju treba voditi naročito računa. Vodeći računa o koncentraciji novčarstva koja je i kod nas na dnevnom redu, Srpska centralna privredna banka, ukoliko ne dođe do fuzije sa grupom Srpska banka—Jadransko podunavska banka, biće prisiljena, ako želi proširiti svoj djelokrug, da pređe Savu i Drinu i da se i tamo etablira.

Bilanca za 4 posljednje godine pruža slijedeću sliku:

Aktiva	1929.	1928.	1927.	1926.
Blagajna	7.351	4.175	5.005	4.881
Efekti	14.079	13.035	16.079	17.202
Mjenice	41.934	39.111	31.020	34.773
Dužnici	66.310	65.559	67.076	66.179
Nekretnine	6.056	3.979	2.669	804
Pasiva				
Glavnica	25.000	25.000	25.000	25.000
Reserve	8.200	8.000	7.750	7.500
Ulošci	43.799	39.230	38.871	34.670
Vjerovnici	54.964	49.823	46.481	52.695
Dobitak	3.128	3.303	3.261	3.408
Ukupna bilanca	136.781	126.688	122.618	124.551

Porast bilance u prošloj godini iznosi 10 milijona. Kod mnogih naših pa i većih zavoda prošla godina bila je u znaku stagnacije. Obzirom na te opće prilike konstatiramo da je Srpska centralna banka i prošle godine uspjela da proširi svoj djelokrug. Naravno samo unutar Bosne.

Ulošci su porasli za preko 4 milijona. Vjerovnici za nešto preko pet milijona. To znači da su povjerena sredstva porasla za preko 10 milijona. Gotovo toliko koliko je porasla i bilanca.

Vlastita sredstva ostala su jednaka, osim što je rezervnom fondu dodeljeno novih 200.000 dinara. Ako u drugim djelovima države prilike ne dozvoljavaju da se pristupi povišenju dioničke glavnice novčanih zavoda, onda one u Bosni još manje dozvoljavaju. Razvitak kapitalizma u Bosni je u takvom stadiju da bez sudjelovanja inozemstva ili bar drugih krajeva naše države nemoguće je i pomisliti na jednu veću emisiju.

Nova sredstva koja su preko ulagača-vjerovnika ušla u zavod bila su plasirana raznoliko. Milijon dinara više plasirano je u efekte, tri u mjenice, jedan u dužnike a dva u nekretnine. Pored toga stanje blagajne je za tri miliona veće nego što je bilo godine 1928.

Srpska centralna privredna banka gaji podjednako eskont mjenica i dužnike. Po tome ona drži neku srednju liniju između našeg novčarstva. Dok kod novčanih zavoda u istočnim krajevima prevladavaju mjenice, a na zapadu konto-korent, Srpska centralna banka dotično novčani zavodi Bosne drže sredinu. Sa jačom klientelom podržavaju konto-korent a kod slabijih, u prvom redu seljacima, prevladava mjenica.

Račun gubitka i dobitka pruža slijedeću sliku:

Gubitak	1929.	1928.	1927.	1926.
Kamati	2.940	2.875	2.806	2.348
Troškovi	3.256	3.182	3.161	4.465
Dobitak	3.128	3.203	3.261	3.408

Dobitak	1929.	1928.	1927.	1926.
Prenos	24	32	94	111
Kamati	4.402	4.071	3.886	4.131
Providba	2.025	2.695	2.135	2.505
Nekretnine	377	245	286	185
Prihodi filijala i razno	2.496	2.216	2.827	3.289

Čist dobitak konstantno opada. Godine 1929 je za skoro 300 hiljada manji od dobitka 1926. Na tu pojavu nailazimo i kod mnogih drugih zavoda. A sve izgleda da će opadanje dobitka biti opća pojava bilanca za 1930. Prihodi od kamata rapidno opadaju a isto tako i providba. Dok prihodi od kamata opadaju sa sniženjem kamatnjaka na uloške ide već teže. A troškovi pokazuju dapače tendenciju porasta. Najnovija novela o izravnim porezima znači za dioničarska društva jedno znatno povišenje tereta, što će bitno uticati na izračunavanje čistog dobitka.

AMERIKANSKO-SRPSKA BANKA A. D. SARAJEVO.

Za prikazati da se radi o stvari većih dimenzija najrađe se rabi riječ Amerika. Pod tom egidom nastala je i Srpsko-amerikanska banka. Mnogo puta rabilo se je to ime da se privuče i naša amerikanska emigracija. Nu iskustvo koje je ona imala sa nekim našim zavodima i sredstvima koje je istima povjerila djelovali su kao hladni tuš. Naša emigracija ima sve manje i manje povjerenja u naše novčane institucije i osim par zavoda velike reputacije, izbjegavala je da sa njima stupi u kontakt. Tu više ne pomaže ni ime Amerike. Naprotiv tjera na naročiti oprez.

Amerikansko-srpska banka osnovana je godine 1922. Onda još pod imenom Amerikansko-srpske banke za industriju drva i kolonizaciju. Dakle zavod sa naročitim zadatkom. I to odmah sa dva zadatka. I to tako diametralna. Jer industrija drva i kolonizacija, bar u Bosni, nemaju nikakve dodirne tačke.

Kasnije je napuštena specijalna oznaka drvo i kolonizacija i ostala je današnja Amerikansko-srpska banka. Dionička glavnica iznosila je najprvo 5 milijona dinara. Kasnije je povišena 1923. na 7.5 milijona a godine 1924. na 10 milijona, od kojih uplaćeno 9 milijona. Banka je preuzela i Banku za šumsku industriju u Trebinju.

Zavod i danas poklanja interes šumskoj industriji. No više silom nego milom. Tako je bila prisiljena da preuzme vodstvo poslova šumskog poduzeća „Jadrina“ d. d. Bosansko Petrovo Selo koje je poduzeće zavod ranije samo financirao, a

kad je išlo slabo morao i preuzeti. Hvala odličnoj konjunkturi za meko drvo to poduzeće danas stoji bolje i zavod neće pretrpjeti onaj gubitak koji je pred 2—3 godine izgledao siguran. Nu i konjunktura mekog drva danas je na izmaku i tu nastupa depresija.

Bilanca za ove 4 godine pokazuje slijedeću sliku:

Aktiva	1929.	1928.	1927.	1926.
Blagajna	945	1.343	1.316	973
Efekte	1.683	1.403	1.054	865
Mjenice	6.774	8.141	9.180	9.076
Dužnici	12.614	15.728	19.595	14.577
Kaucije i ostave	21.009	19.917	28.602	25.716
Pasiva				
Glavnica	9.000	9.000	9.000	8.500
Rezerve	1.100	800	700	550
Ulošci	4.780	8.158	8.720	5.131
Vjerovnici	6.663	8.284	11.956	5.635
Dobitak	470	346	769	1.047
Kaucije i ostave	21.009	19.917	28.602	25.716
Reeskont	—	—	—	4.651
Ukupna bilanca	43.147	49.006	63.089	51.430

Poslovi su u opadanju. Ulošci su naročito opali posljedne godine. Uprava zavoda to tumači činjenicom što je u Trebinju došao pod stečaj jedan novčani zavod pak je to loše djelovalo na ulagače. Međutim mi smo kod Srpske centralne banke konstatirali porast uložaka. Dakle taj navod neće dostajati da opravda opadanje uložaka. Bar ne u takovim dimenzijama. Opali su i vjerovnici. A dosljedno tome morali su opasti i aktivni poslovi. Tako je eskont mjenica reducirao za skoro 2 milijona dinara. A dužnici čak za 3 milijona.

Čist dobitak iznaša 470 hiljada dinara. To bi omogućilo isplatu sasvim niske dividende. Radi toga i uprava predlaže da se dividenda uopće ne isplaćuje nego da se sav dobitak prenese na rezervni fond. Tako ni za 1929. nije isplaćena dividenda. A to je obzirom na prilike i dobro.

Račun gubitka i dobitka ovako izgleda:

Gubitak	1929.	1928.	1927.	1926.
Kamati	401	605	389	301
Troškovi	680	737	715	752
Porez	88	265	459	595
Dobitak	470	346	769	1.047
Dobitak				
Prenos	31	14	13	5
Kamati	950	995	1.400	1.583
Providba	660	944	919	1.108

TRGOVAČKA I KREDITNA BANKA D. D. — SARAJEVO

Do pred dvije godine zvala se je Hrvatska trgovačka i obrtna banka. Čim jedan novčani zavod mijenja ime znači da nešto nije bilo u redu. I sa Hrvatskom trgovačkom i obrtnom bankom zbilja mnogo toga nije bilo u redu. Osnovana za vrijeme najveće inflacije, inflacija bila je oznaka njenih poslova. Neko vrijeme imala je ambiciju da bude pandan Hrvatskoj centralnoj banci. A kako se je Hrvatska centralna banka oslanjala na Prvu hrvatsku štedionicu, morala je i Hrvatska trgovačka i obrtna banka da potraži oslonu u jednom velikom zagrebačkom novčanom zavodu. I našla ga je u ondašnjoj Hrvatskoj eskomptnoj banci. Ta afilacija stajala je Hrvatsku eskomptnu banku znatnih sredstava. Pored gubitaka koje je preuzela Eskomptna banka moralo se je kod definitivne sanacije pristupiti i redukciji dioničkog kapitala od 5 na 3 milijona dinara. To je izvršeno godine 1928.

Iste te godine dioničarska glavnica je povišena od 3 na 5 milijona dinara i to preuzetom Jugoslovenske kreditne banke iz Sarajeva sa filijalom u Mostaru. Ovaj je zavod postojao još prije rata a reprezentirao je mađarski kapital. Poslije rata bio je nacionaliziran, ali obzirom na razvitak privrednih prilika Bosne a naročito Sarajeva nije mogao prosperirati. Kad je pred 2—3 godine pitanje fuzije sa jednim postojećim zavodom postalo akutnim, izvršena je fuzija sa Hrvatskom trgovačkom i obrtnom bankom uz podjednu promjenu imena zavoda.

Već time što je iz naziva zavoda izostavljen specijalan naziv „hrvatska” pokazuje da novi zavod ide za time da oko sebe okupi sve slojeve Bosne, dotično Sarajeva. Specijalni nacionalni zavodi eto iščekavaju. Dok su pred 3—4 godine u Sarajevu bila dva zavoda sa specijalnom oznakom „hrvatski” danas nema ni jednog. A nema ni „muslimanskog”. U Sarajevu, u eri separiranja postojala je čak i specijalna „jevrejska centralna banka”. Nu Jevreji su prvi uvidjeli da je Sarajevo preslabo tržište da bi se novčani zavodi morali dijeliti po nacionalno-vjerskoj pripadnosti i brzo su pristupili likvidaciji svog posebnog zavoda. Ostala je jedino Srpska centralna privredna banka kao jedan izrazito nacionalni reprezentant.

Bilanca Trgovačke i kreditne banke dotično Hrvatske trgovačke i obrtne banke za posljednje 4 godine ovako izgleda:

Aktiva	1929	1928	1928	1926
Blagajna	661	453	1.002	718
Efektii	334	273	148	141
Mjenice	10.020	7.690	4.523	4.177
Dužnici	25.759	36.418	21.203	20.481
Nekretnine	309	223	226	—
Pasiva				
Glavnica	5.000	5.000	5.000	5.000
Reserva	50	—	900	900
Ulošci	11.445	12.695	8.803	7.944
Vjerovnici	11.958	19.817	8.236	8.230
Reeskompt	7.963	7.237	4.044	3.284
Devize	404	—	—	—
Dobitak	356	343	—	26
Ukupno	38.363	47.926	29.042	26.374

Znatan porast bilance u godini 1928 ima se pripisati preuzeću Jugoslovenske kreditne banke. Opadanje u prošloj godini rezultat je depresije u privredi Bosne. Ulošci su opali za jedan milijon dinara. Nu za to vjerovnici za 8 milijona dinara. To su u prvom redu novčani zavodi van Bosne. Redukcijom poslova u prvom redu podjeljenih vjeresija mogli su se reducirati i krediti koje zavod uživa kod svojih poslovnih prijatelja. Dužnici su reducirani od 36 na 25 milijona dinara. U toj poslovnoj grani imao je zavod i znatnih gubitaka. Ranije kreditiralo se i bez mjere. Sada je u toku proces čišćenja. Tek po završetku istoga, vidjeti će se koji je pravi objam poslova. Obzirom na konkurenciju jačih zavoda i privrednu depresiju taj objam ne može biti bog zna kako velik.

Upada u oči znatan reeskont. Skoro 8 miliona dinara. Pored Narodne Banke tu su sigurno i drugi zavodi. Svakako je interesantno da je 80% mjenica reediskontirano. Kod drugih manjih zavoda omjer nije takav, ili ga bar takovim ne pokazuju.

Račun dobitka i gubitka za 4 posljednje godine pruža ovu sliku:

Gubitak	1929.	1928.	1927.	1926.
Troškovi	545	761	387	522
Kamati	430	521	242	231
Porezi	111	75	75	128
Dobitak (čisti)	356	343	—	26
Dobitak				
Prenos	2	—	—	7
Kamati	624	658	312	440
Providba	817	753	389	461
Gubitak	—	—	3	—

Godine 1926. dobitak je bio minimalan a godine 1927. izkazan je čak i gubitak. Godine 1928. prvom po izvršenoj sanaciji dobitak iznaša 343 hiljade ili 7% dioničke glavnice. Prošle godine dobitak je 356 hiljada.

Interesantno je da providba odbacuje mnogo više nego kamati. To znači da kamati zaračunati preko 8% knjiže se kao providba. Jer jedan zavod tipa Trgovačke kreditne banke nema takovih poslova da bi isti više odbacili na providbi i to providbi u pravom smislu riječi, nego na kamatima. Kod naših provincijalnih zavoda čitav dobitak sastoji se u razlici u kamatnjaku kojeg oni odobravaju i zaračunavaju.

Iduće godine pokazalo se dali Trgovačka i kreditna banka ima dovoljno oslonca da ostane samostalnim zavodom ili će pako i ona morati potražiti uži oslon na jedan drugi zavod i to s obzirom na prilike, van Bosne.

„SAVA” OPĆE OSIGURAVAJUĆE DIONIČARSKO DRUŠTVO ZAGREB.

„Sava” opće osiguravajuće dioničarsko društvo u Zagrebu polučilo je prošle godine čisti dobitak (bez prenosa iz godine 1928.) 3,197.675 dinara. Godine 1928. bio je polučen čisti dobitak od 1,791.054 dinara. Prema tome imamo skoro dvostručnje čistog dobitka. A to već pokazuje jedan vanredan, kod nas neobičajan napredak.

Uplaćena dionička glavnica koncem prošle godine iznosila je 6 milijona dinara. Prema tome čisti dobitak iznosi preko 50% glavnice. Sa tako visokim procentom čistog dobitka, operiraju kod nas samo poduzeća starijega datuma kod kojih dionička glavnica nije potpuno revalorizirana pa iole veći profit koji za objam poduzeća ne treba da je ništa naročitoga, daje impresiju vanrednog rentabiliteta.

Međutim „Sava” je osnovana tek poslije rata. Držimo da nijedno naše poslijeratno poduzeće ne postizava tako sjajne rezultate kao što je to slučaj sa „Savom”. Rekli smo da je čisti dobitak od Din. 3,197.675 kod uplaćene dioničke glavnice od Din. 6 milijona što odgovara preko 50% ukamaćenje glavnice. Međutim od dioničke glavnice efektivno je bilo uplaćeno samo 4 milijona dinara. Prošle godine ona je povišena od 4 na 6 milijona ne efektivnim uplatama nego tako da se je iz dobitka i posebnih fondova odvojilo 2 milijona dinara i pridodalo dioničkoj glavnici kao da bi to bili uplatili dioničari. Prema tome rentabilitet kod „Save” iznaša daleko preko 50% efektivno uplaćene dioničke glavnice.

Od u godini 1929. polučenog čistog dobitka u iznosu od preko 3 milijona dinara ima se najprije 319 hiljada upotrijebiti za propisanu dotaciju rezervnog fonda. Poslije toga ima se platiti 7% dividenda i 3% superdividenda, dakle 10%, što traži iznos od 600.000 dinara. Pored toga iz ostatka dobitka prošle godine Din. 2 milijona imaju se upotrijebiti za dopunu neuplaćenog dijela dioničke glavnice.

Dionička glavnica „Save” iznosila je Din. 10 milijona. Faktično bilo je uplaćeno samo 40% a za ostatak akcioneri su dali naročite garancije. Kod osiguravajućih društva, obzirom da kod njih dionička glavnica ne predstavlja ni investicioni ni prometni kapital nego u glavnome služi kao garancijama onima, koji se osjguravaju kod tog društva, da će im šteta biti faktično i plaćena. Radi toga obično je samo jedan dio uplaćen. Kod „Save” sve do prošle godine imali smo u bilanci među pasive dioničku glavnica sa Din. 10 milijona, dok je među aktive figuriralo na prvom mjestu „dugovanje dioničara za neuplaćeni dio glavnice” Din. 6 milijona. Sada se to dugovanje reducira na 2 milijona. A ako stvar ide ovako i dalje, do godine čitava dionička glavnica biti će uplaćena. Ali kako rekostmo ne efektivnom uplatom nego dotacijama iz dobitka i fondova. Akcioneri „Save” ne samo što dobivaju primjernu dividendu na svoje dionice nego eto za faktično uloženi 40 dinara dobivaju do godine 100 dinara.

Naši novčani zavodi imaju kako je poznato u svojim rukama 60% akcija „Save”. Eto jedan put jedna zajednička akcija koja je donjela vanredne rezultate.

U čemu leži tajna uspjeha „Save”? Van svake sumnje u vodstvu i zatim u vezama. Sa jedne strane „Assicurazioni Generali” kao odlično mjesto za reosiguranje, a zatim naše vodeće banke koje obzirom na svoje veze mogu društvu osjegurati i najrentabilnije poslove.

Dobar dio uspjeha „Save” ima se pripisati činjenici da ona uopće ne vodi životni posao. Troškovi akvizicije su preveliki. Konkurencija jaka pak se mora ići sa kondicijama dolje. A što je najgore redovita je pojava „storno”. Jedan dio stornira iz jednostavnog razloga što osiguranik nije u stanju da plaća premije. Drugi se dio opet stornira radi toga što mu agenat konkurencije nudi mnogo povoljnije kondicije. U našem životnom osiguranju, ima po mišljenju upućenih, toliko nesolidnosti da bi bila prijetnja potreba da se stavi reda. Ako sama osiguravajuća društva u svom Savezu nisu kadra da naprave reda i da eliminiiraju međusobnu nelojalnu konkurenciju, biti će dužnost pozvanih faktora da tu učine red. Ne toliko radi društava nego radi onih koji su se osigurali.

Kako rekospo te brige ne more „Savu”. Ona ima samo stvarno osiguranje. Tu je konkurencija manja jer oni koji osiguravaju svoju imovinu više su izbirljivi nego oni koji zaključuju životno osiguranje. Prema tome kod stvarnog osiguranja kulantnost igra dominantnu ulogu. A radi toga je „Sava” poznata u čitavoj državi. U najnovije vrijeme ona se naročito širi u krajevima u kojima kulantnost osiguravajućih društava nije baš visoka.

Njena jaka pozicija, njene odlične veze stavljaju je opet u položaj da i ona bude izbirljiva pri primanju osiguranja. Na taj način zaštićena je od pojave požara iz razloga loše konjunktore. To joj opet umanjuje izdatke dotično omogućuje da su prihodi na premijama znatno veći nego izdatci.

Prošle godine „Sava” je imala čisti dobitak u iznosu od jednog milijona 200 hiljada dinara samo od svojih garancijskih fondova. Sve da samo poslovanje ne donese nikakova profita, prihodi tih fondova omogućuju isplatu primjerne dividende. I to ne samo na faktično uplaćeni kapital nego i na onaj koji se je akumulirao dotacijama iz dobitka i fondova.

Glavni prihodi na premijama dolaze od „požara i stakla” što je i razumljivo obzirom na razvitak osiguranja kod nas. Zatim dolaze „nezgoda i zakonska dužnost jamstva”, „provalna krađa”, „transport” a na koncu „tuča”. Izveštaj navada da je razvitak poslovanja u svim granama povoljan. Poslovi „požar” zaključeni su povoljno i društvo se nada da će konsolidacija naših privrednih prilika još povoljnije djelovati na tu poslovnu granu koja je za „Savu” najvažnija.

U bilanci za prošlu godinu nalazimo i nekretnine sa Din. 4 milijona 354 hiljade. To je reprezentativna palata na Zrinjevcu. Ranije je ta palata bila vlasništvo jedne afilijacije „Sava” d. d. za promet nekretnina koja je likvidirala.

SMITH I MEYNIER, TVORNICA PAPIRA — SUŠAK

Tvornica papira Smith i Meynier na Sušaku izrađuju samo finije vrsti papira. U prvom redu cigaretni papir. Prema tome njen prosperitet zavisi od toga, kakav stav prema njoj zauzimlje Monopolska uprava. Ranije je, u tom pogledu, bilo mnogo poteškoća. Bilo je to doba kada je samo o bakšišu zavisilo da li će raditi ili ne jedno od naših većih poduzeća. To je išlo tako daleko da se jedno vrijeme pomišljalo na likvidaciju ili prodaju strancima. Međutim, Prva hrvatska štedionica, koja je glavni interesent i financijer, imala je nerve i izdržala je, dok i u Upravi monopola nastala bolja vremena.

Sada je zaključen dugoročni ugovor sa Upravom monopola koji poduzeću osigurava rad za duže vremena. Ovim obez-

beđenjem moglo je poduzeće misliti na proširenje svoje produkcije. Danas tu izrađuju i takove vrsti papira koje se do sada nisu izrađivale u našoj državi. Pored svih vrsti svilenih papira, prešlo se je i na fabrikaciju karbon-papira, te s vremenom, nećemo zavisiti od uvoza toga artikla.

Bilanca za posljednje 4 godine pruža slijedeću sliku:

Aktiva	1929	1928	1927	1926
Tvornički uređaj	32.908	30.393	28.209	19.112
Zalihe robe i materijala	9.058	9.764	14.917	12.930
Dužnici	10.418	8.600	4.815	4.507
Efekti	1.439	870	723	694
Blagajna	122	101	103	90
Gubitak	246	226	129	111
Pasiva				
Glavnica	15.000	15.000	15.000	10.000
Reserve	313	313	313	63
Reserva valorizacije	1.750	1.750	1.750	—
Vjerovnici	30.816	28.398	28.860	24.408
Ukupna bilanca	54.193	49.957	48.898	37.447

Ukupna bilanca porasla je prošle godine za preko 4 milijona dinara. Međutim, kako je ugovor sa Upravom monopola zaključen tek pod sam konac godine, njegovo djelovanje nije se moglo još odraziti na bilanci godine 1929. U bilanci za ovu godinu treba očekivati još veći porast.

Investicije su porasle za preko 2 mili. din. To je u vezi sa fabrikacijom novih vrsta papira. Međutim i otpisi su znatni. Prošle godine skoro 2 milijona dinara. Kad odbijemo rezervu amortizacije investicije bilancirane su sa 25 milijona dinara. A one vrijede daleko više. Već same nekretnine, kao gradilišta, jer se tvornica nalazi u centru Sušaka na samoj Riječini, predstavljaju znatnu vrijednost. Tvornički je uređaj skroz moderan. Ako se po izvršenju zakonske stabilizacije dinara izvrši puna valorizacija investicija, ona će predstavljati daleko veću vrednost nego što je to danas slučaj. A doslijedno tome i visina dioničke glavnice izražena u današnjim dinarima moći će biti veća. Zalihe robe i materijala ostale su na istoj visini. Naprotiv, dužnici su nešto porasli. Isto tako i efekti. Međutim, porasti nisu tako znatni da bi se morali dulje na njima zadržavati.

Investicije iznose, po odbitku amortizacije, 25 milijona dinara. Vlastita sredstva iznašaju 15 milijona. Omjer je po tome nepovoljan jer se dio investicija mora izvršiti tuđim sredstvima. One iznose 30 milijona. Daleko više nego što iznašaju dužnici, fabrikati i sirovine. Skoro bi bilo potrebno povišenje dioničke glavnice, da se postigne bolji omjer između vlastitih i povjerenih sredstava dotično vlastitih sredstava i investicija.

Gubitak koncem 1929 iskazan je sa 246 hiljada. Tu se u glavnome radi o prenosu gubitka ranijih godina, jer faktični gubitak godine 1929 iznosi samo 19 hiljada. Međutim, ne smijemo zaboraviti, da prošle godine nije bio na snazi ugovor sa Monopolskom upravom, koji bi poduzeću osjegurao nesmetani intenzivan rad. Ove godine situacija je naravno mnogo povoljnija. Gubitku od 246 stoji na suprot rezerva od 313 hiljada. To znači da se gubitak može eliminerati jednim potezom pera. Prema tome poduzeće bi već i za ovu godinu bilo u stanju da plati dividendu. Ukoliko se naravno ne poduzmu kojekakovi vanredni otpisi.

Po sklopljenom ugovoru sa Upravom monopola, u pogledu fabrikacije i dobave cigaretnog papira te ostalih potreba monopola, tvornica papira Smith i Meynier ide u susret boljim danima. Imajući jako uporište u nabavkama Uprave monopola može ona sukcesivno da pređe i na izradbu svih najfinijih vrsti papira, koje smo do sada uvozili sa strane. Tvornica Smith i Meynier uređena je za fabrikaciju finih vrsti, i to je jedina naša tvornica za te artikle.